

de Uitdienstbode

PERIODIEK VOOR DE LEDEN VAN DE KRING UVA-SENIOREN VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

BIJ DE UVA

Jan Rientsma

1966, toen het allemaal begon

Veel mensen van de UvA kennen mij als gebouwenbeheerder, maar weinigen weten dat ik in de keuken ben begonnen. Mijn verhaal begint ergens in 1966. Het jaar waarin de Rooms-Katholieke Studentenvereniging Sanctus Thomas Aquinas het pand aan de Herengracht 88, bekend onder de naam 'H88', als sociëteitsgebouw aankocht. Ook het jaar waarin de eerste bewoners de loopplank opliepen van het Studentenschip de Caledonia (aangekocht door de Stichting Studenten Huisvesting, de SSH). Als 15-jarige lts-scholier kreeg ik via via een baantje als afwashulp bij de mensa Damstraat. Dit was het begin, zo bleek later, van een lang dienstverband bij de

Mensa Weesperstraat

 Foto: Stadsarchief Amsterdam/
J.M. Arsath Ro'is

UvA. In 1967 moest ik door omstandigheden fulltime gaan werken; het werd een baan van veertig uur in de spoelkeuken van de nieuw geopende mensa Weesperstraat. Het spoelkeukenwerk was saai en smerig. Na een tijdje had ik het wel gezien. Gelukkig mocht ik overstappen naar de keuken als leerling-kok. Ik was intussen aangesteld als 'jeugdig bediende A' en was dus formeel in dienst van de UvA.

In de keuken begon het echte werkzame leven voor me. Er was een duidelijke hiërarchie, waaraan ik erg heb moeten wennen. De regels waren strikt en tegenspraak werd niet getolereerd. Het motto was: alleen doen wat je opgedragen wordt. Ik heb ontzettend veel geleerd in die tijd, zoals discipline, organiseren en natuurlijk kooktechnieken. Nu had ik in die tijd een ontzettend leuke Antilliaanse collega, Elvin. Hij was iemand die als hij ergens binnenkwam de Caribische zon en vrolijkheid als een soort aura met zich

meebracht. Kortom, een fijne collega die mij als broekie in bescherming nam als de andere koks weleens over de schreef gingen. Ik maakte met Elvin mee dat een van die koks zonder blikken of blozen tegen hem zei: "Ik heb eigenlijk een hekel aan Antillianen maar niet aan jou, want jou vind ik wel aardig." Ik zag op dat moment een vlag van boosheid over Elvins gezicht trekken en even later zag ik z'n gezicht weer ontspannen en gaf hij de kok het volgende antwoord: "Ik heb liever dat je alle Antillianen aardig vindt en dat je alleen aan mij een hekel hebt, want ik kan er wel mee leven dat figuren als jij een hekel aan me hebben." De kok in kwestie droop af. Ik heb hem nooit meer zo'n schandalige opmerking horen maken.

Hoe ging het verder als leerling-kok? Allerlei zaken passeerden de revue, onder andere het Studentenschip de Caledonia waar ik de inhoud van het magazijn moest inventariseren. De kok ▶

Bij de UvA <i>door Jan Rientsma</i>	1
Het Gevelproject <i>door Menno Polak</i>	2
UvA Erfgoed <i>door Marian Schilder</i>	4
Stof tot nadenken <i>door Margot Taal</i>	6
Een prettig gesprek <i>door Henriëtte Ritter</i>	7
Mededeling van het bestuur <i>door Kees Piena, voorzitter</i>	9
Fotorubriek <i>door John Kleinen</i>	10
Kerstlunchspeech 2022 <i>door Agnes Schreiner</i>	11
Bij de UvA <i>door Anne Min</i>	12
Verslag van de lezing van Jan Hindrik Ravessloot <i>door Jan Simons</i>	13
Van de redactie <i>door Agnes Schreiner</i>	15
UvA-nieuws/Colofon/Agenda	15

die ik op de Caledonia ontmoette, was een heel aardige man. Ik ben nog vaak bij hem langsgesgaan voor een praatje. De man zat vol met verhalen over z'n tijd bij de marine waar hij zeer boeiend over kon vertellen. In 1969 veranderde de Leerplichtwet en ik moest plotseling één dag per week naar school. Ik vond dat zo'n raar idee. Ik wilde helemaal niet, maar het moest. Het werd NuvoLa (Nu voor Later). Er werden eigenlijk maar twee vakken gegeven: oriëntatie op de samenleving en maatschappijleer. Voor de rest was het een soort van bezigheids-therapie waardoor we met allerlei sporten kennismaakten, musea bezochten en veel naar bedrijven op excursie gingen. Op NuvoLa bleek dat leren – ook al was het in dit geval beperkt – toch wel leuk kon zijn. Het is voor mij het startsein geweest om later naar het Joke Smit College voor volwassenenonderwijs te gaan.

Na jaren gewerkt te hebben in de keuken van de mensa Weesperstraat werd ik in 1973 overgeplaatst naar H88, dat de UvA in 1971 van de noodlijdende R.-K. Stu-

dentvereniging “Thomas” had overgenomen. Ik begon daar midden in de zomer, en ik herinner me nog goed dat ik de eerste dag bijtijds naar de locatie ging omdat ik niet te laat wilde komen voor het kennismakingsgesprek. Helaas, degene die me zou ontvangen was er nog niet. Wie er wel was, was Coosje, een heel vriendelijke studente die het ontbijt uitserveerde voor het jongerenhotel van de Stichting Internationale Studenten Contacten, SISC. Zij bood mij een ontbijt aan en vertelde me dat ze in de keuken werkte als uitschep hulp. Ze gaf me direct allerlei informatie over het reilen en zeilen van de keuken waaruit ik al kon opmaken dat ik in een totaal andere werkomgeving terechtgekomen was. Bijzonder is dat ik met haar tot haar overlijden in 2015 goed bevriend ben gebleven. H88 was totaal anders georganiseerd, de keuken en de uitgiftebalie bevonden zich in dezelfde ruimte en de klanten liepen gedwee in een slangetje door de smalle gang om het eten in ontvangst te nemen. De jaren bij H88 waren turbulente jaren: met een nacht-café, zomers het jongerenhotel en de rest

van het jaar CREA met allerlei culturele activiteiten. En dan waren er nog de feesten. Daarvoor werd de eetzaal uitgeruimd en een bar ingericht. Het feest ter gelegenheid van St. Patrick's Day waarop ik moest werken, kan ik me nog goed herinneren. Het eindigde bijna in een catastrofe doordat een paar aanwezigen op een gegeven moment de kolder in de kop kregen. Alleen door strak ingrijpen van enkele barkeepers en de portier kon een massale vechtpartij voorkomen worden. Ik moet zeggen dat ik het op dat moment toch wel even benauwd kreeg. Wat verder te zeggen valt over H88 is dat de halve kraakbeweging er at of werkte. Er kwamen heel veel kleurrijke mensen en ik heb er fantastische vrienden aan overgehouden, mensen die ik nu nog regelmatig zie. In 1987 deed de UvA H88 van de hand. Zelf moest ik in 1989 om gezondheidsredenen stoppen met mijn werk als kok en via het gebouwbeheer ben ik bij het Facilitair Bedrijf terechtgekomen waar ik nog vele jaren met veel plezier gewerkt heb. Na bijna vijftig jaar heb ik mijn werkzame leven bij de UvA uiteindelijk afgesloten. ■

Het Gevelproject

◆ Menno Polak

Jankarel Gevers, voorzitter van het College van Bestuur van 1988 tot zijn overlijden in 1998, vond dat de UvA in de stad te weinig zichtbaar was. De universitaire gebouwen – toen nog veel talrijker en minder geconcentreerd dan nu – waren te anoniem. Dat moest anders. De huisvesting moest zich op de een of andere manier onderscheiden als universitair. En dat kon door de toepassing van kunst. Niet alleen zou de universiteit zich dan beter profileren maar ook zou de stad ervan profiteren. Bovendien zou er inhoud gegeven worden aan het ideaal van de UvA als stadsuniversiteit. Gevers: “Een stadsuniversiteit hoort niet anoniem en onzichtbaar te zijn, maar hoort ergens voor te staan en dat te laten zien, ook aan de gevel, ook in de gebouwde omgeving.” Kortom, het Gevelproject was geboren.

Er werd een begeleidingscommissie gevormd, waarvoor niet de minsten benaderd werden. Naast Jankarel Gevers, collegevoorzitter, namen Wim Beeren, directeur van het Stedelijk Museum, Hein van Haaren, collegevoorzitter van de Hogeschool voor de Kunsten in Rotterdam, de (interieur-)architect Marijke van der Wijst en de Amsterdamse kunstenaar Henk de Vroom daarin plaats. De commissie besloot dat er zowel van de gemeente Amsterdam als van het rijk (financiële) onder-

steuning nodig zou zijn. Er werden gesprekken gevoerd met de wethouder Kunstzaken, Ernst Bakker, de directeur-generaal van WVC, Jan Riezenkamp, en met de directeur van de Mondriaan Stichting, Melle Damen. Het werd, kortom, hoog ingestoken; dit waren mannen met toegang.

Wiener en Appel

Het eerste project dat afgerond werd, was dat van Lawrence Wiener, dat nog steeds het Spui siert: de opengeslagen stenen boeken, opgeleverd in juni 1996, met de tekst *Een vertaling van de ene taal naar de andere* met de vertaling daarvan in het Engels, Arabisch en Sranantongo. Een criticus sprak overigens zuur niet van boeken maar van “geknakte ruggen”. Een tweede resultaat van het Gevelproject is de verwerving van een enorm werk van Karel Appel, *La folie des rues*, in zwart-wit, in 1997 aangebracht in de hal van het gebouw E van de Roeterseilandcampus. Er zullen niet veel ruimtes zijn waar dit werk zo goed uit de verf komt, waar het überhaupt in past. Bij beide projecten werd wel voldaan aan het doel om vanuit de universiteit de stad kunst te schenken, al is de hal van Roetersstraat 11 maar semi-publiek. Maar aan de buitenkant zijn de UvA-gebouwen er niet herkenbaarder door geworden. ►

Gevelstenen

Uiteindelijk is er maar één echt gevelproject geweest: *Located Text*, een kunstproject van Joseph Kosuth, bestaande uit teksten aangebracht aan de gevels van gebouwen van het Oudemanhuispoort- en Binnengasthuiscomplex. Het projectvoorstel van Kosuth stelde in alle bescheidenheid dat “de uitvoering relevant [was] voor de positie van de universiteit in relatie tot haar sociale, culturele en politieke betekenissen als onderdeel van de stad Amsterdam en in bredere context tot *indeed, western society*”.

C.v.B. op de binnenplaats van de Oudemanhuispoort (foto auteur)

De teksten zijn citaten van belangrijke hoogleraren van het Athenaeum Illustre en de UvA en een paar buitenstaanders. Voor de selectie van de teksten werd een onderzoeker van de UvA, Paul van der Heijde ingehuurd. (Niet te verwarren met de latere rector magnificus die zijn naam spelt mét een slot-n.) Die teksten zijn nog steeds te bewonderen. Althans ... het kostte mij de nodige moeite ze terug te vinden, laat staan ze te lezen. Eerlijk gezegd begrijp ik van het doel van dit kunstwerk na mijn zoektocht nog minder dan toen ik nog niet was gaan kijken. De teksten zijn in hardstenen platen gezandstraald, en op de gevels van de gebouwen aangebracht. Het mooist en het leesbaarst zijn de twee stenen op de binnenplaats van de Oudemanhuispoort. Het zijn dan ook teksten van Casparus Barlaeus (Caspar van Baerle) en Gerardus Vossius. Jammer wel dat zij worden aangeduid met C.v.B. en G.V. Zouden de studenten die de Poort frequenter weten wie daarachter schuilgaan? Hetzelfde geldt voor J.P., P.S., N.E., B.d.S., B.v.Z., T.M.A., K.B. en T.v.A. (respectievelijk Jacques Presser, Paul Scholten, Norbert Elias, Benedictus de Spinoza, Belle van Zuylen, Tobias Michael Asser, Kurt Baschwitz en Trudy van Asperen). Maar daar maakt het weer niet zoveel uit, want veel gevelstenen zijn zo hoog aangebracht dat ze toch vrijwel niet te zien zijn, laat staan dat ze met het blote oog leesbaar zijn. Er is in de commissie over van alles en nog wat gediscussieerd, maar niet over de hoogte waarop de teksten zouden worden aangebracht. Wel kwam ter sprake of de aangehaalde geleerden alleen met hun initialen moesten worden aangeduid. “Kosuth (achtte) het gebruik van initialen het juiste midden (...) tussen helemaal niets en de naam voluit. Het eerste is te veel onbedoeld geheimzinnig, het laatste te

belerend.”

Eigenlijk was dat best een aardig idee geweest: *alle* universitaire gebouwen te voorzien van een hardstenen citaat van een geleerde in het vakgebied dat in het desbetreffende gebouw beoefend werd. Dat zou de universitaire gebouwen herkenbaar gemaakt hebben. Bij verhuizingen, samenvoeging of opheffing van disciplines had dat natuurlijk wel weer veel problemen gegeven. Misschien dus toch niet zo'n goed idee. Zo zie je maar: het is nog niet zo gemakkelijk.

Niet uit de verf

Het gevelproject moest eigenlijk te veel verschillende doelen dienen. Het is dan ook, ondanks veel inzet en externe steun, uiteindelijk niet erg uit de verf gekomen. Het heeft de stad drie kunstwerken in de openbare en semi-openbare ruimte opgeleverd. Aan de herkenbaarheid van de universitaire huisvesting heeft het niet veel verbeterd. Eigenlijk is dat probleem opgelost door de vermindering van het aantal universitaire gebouwen, en de concentratie van wat overbleef. In het verslag van een vergadering van de begeleidingscommissie, waarschijnlijk in 1993, wordt al tamelijk vernietigend geoordeeld. De commissie heeft op 17 november 's middags een aantal universitaire gebouwen bezocht. Het verslag meldt, en ik citeer letterlijk:

's Avonds werd de maaltijd gebruikt in aanwezigheid van de heer Gevers. De leden uitten zich over hun waarnemingen. Men heeft opgemerkt dat de gebouwen een kwalitatief uiteenlopende mate van bewoning hebben. Het was ieders bevinding dat eventueel te plaatsen kunstwerken vroegen om welverzorgde architectonische en meubilaire omgeving en dat dit op bepaalde locaties om schoning of renovatie zou vragen. De gebouwen (behalve P.C. Hooft) stralen geen kwaliteit uit. De interne inrichting en gebruik roept defensief gedrag op. Er is geen eenduidige identiteit van de Universiteit van Amsterdam. Idee over huisvesting hangt af van toevalligheden. Keuze architecten ad hoc en per locatie verschillend. Geen overkoepelende visie, wel het voelbare gebrek eraan. Aan de opvattingen van de architecten is in de loop van de tijd, al dan niet onbedoeld, troep toegevoegd. Afbraak van identiteiten. Veel bestaande kunst, zowel exterieur als interieur, is geplaatst in onduidelijke omgeving.

Kortom: huisvesting die van zichzelf geen kwaliteit heeft, kan door een later toegevoegd kunstwerk niet gered worden. De commissie pleitte in 1994 ook voor “een huisvestingsplan met visie en aandacht voor kwaliteit en esthetiek”. Of de universiteit die aansporing wel nodig had, weet ik niet. *Als* het oordeel van de commissie heeft geleid tot meer aandacht voor de kwaliteit van de universitaire gebouwen is het Gevelproject, onbedoeld, een groot succes geweest. ■

B.d.S. vlak onder de dakrand (foto auteur)

IJdelheid? Dubbelportret van Ger van Elk en Jankarel Gevers

In 1999 werd een opmerkelijk portret aan de UvA-collectie toegevoegd, dat van Jankarel Gevers gemaakt door Ger van Elk. Voor ruim de helft van het werk is een foto gevuld met een donkerder vlak: deels een rug, gestoken in blauw pak, daarboven een gezicht in silhouet. Dat silhouet behoorde aan Ger van Elk. Binnen het silhouet van Van Elk is een met verf bewerkte afbeelding van het hoofd van Gevers. Het gaat dus om een dubbelportret, in de woorden van de maker: “twee voor de prijs van één”.

Het plotselinge overlijden van Jankarel Gevers (1944-1998), voorzitter van het College van Bestuur, had een schok teweeggebracht in de universitaire gemeenschap. Gevers was niet alleen door zijn verschijning markant te noemen, ook had hij de Universiteit van Amsterdam als instelling flink op de kaart gezet. Dat kunstenaar Ger van Elk bij de opdracht van een portret van een voor de UvA zo prominent figuur meteen dacht aan een zelfportret vond ik – ik ben geen kunsthistorica – ontzetsend (ijdel). Maar was – en is – die fysieke aanwezigheid van de maker mogelijk anders te duiden?

Ger van Elk (1941-2014) wordt tot een groep kunstenaars gerekend, die zich vanaf begin jaren zestig manifesteert en die conceptueel genoemd wordt. Bij conceptuele kunst is het idee van de kunstenaar belangrijker dan de uitwerking. Over Van Elk wordt bovendien

beweerd dat zijn werk inhoudelijk commentaar bevat op de kunstgeschiedenis. Zelf noemde hij zich ook wel dichter. De werkwijze en belangstelling van Van Elk valt mede te verklaren uit de opleidingen die hij vanaf 1959 tot 1966 heeft gevolgd: tot 1961 aan het Instituut voor Kunstnijverheidsonderwijs (de huidige Rietveld-academie), daarna Kunstgeschiedenis in Los Angeles en Groningen. Hij moet in ieder geval het vermogen hebben gehad om met zijn werk op te vallen en verbindingen met anderen aan te gaan. Hij ontwikkelde (ludieke) projecten met andere, later toonaangevende kunstenaars en wist zich in de kijker te spelen van invloedrijke museummedewerkers en museumdirecteuren, galeriehouders en kunstcritici, nationaal en internationaal. Als student werd hij al in 1961 over zijn kunstopvattingen geïnterviewd in *Vrij Nederland* en nog datzelfde jaar kreeg hij in dat blad de

ruimte om een manifest te publiceren. Eén van zijn belangrijkste contacten was ongetwijfeld Wim Beeren (1928-2000). Beeren doorliep een rijke en afwisselende carrière, die geheel in het teken stond van de kunst. In de media leek hij niet zo'n toegankelijke man, maar hij was een invloedrijk theoreticus van moderne kunst – onder andere als hoofdredacteur van het *Museumjournaal* van 1961 tot 1967 – die groot belang hechtte aan de maatschappelijke functie van kunst. Hij is in diverse wetenschappelijke functies aan verschillende universiteiten verbonden geweest, was conservator, tentoonstellingsmaker, werd achtereenvolgens directeur van het Boijmans Van Beuningen en het Stedelijk Museum, en ook daarna was hij nog betrokken bij verschillende kunstinitiatieven. Als meest spraakmakend gelden zijn tentoonstellingen *Op losse schroeven* in het Stedelijk Museum in 1969 en *Sonsbeek buiten de perken* in 1971, waar een nieuwe generatie nationale en internationale kunstenaars expositiemogelijkheden kreeg (onder wie ook Ger van Elk). Zijn grootste publieke bekendheid was ongetwijfeld à contrecœur, toen hij in 1991 als directeur van het Stedelijk Museum geconfronteerd werd met een verkeerd uitgevoerde restauratie van het schilderij 'Who's afraid of Red, Yellow and Blue' van Barnett Newman, de zogenaamde Goldreyer-affaire. Tegenspeler in die kwestie was Ernst van de Wetering, hoogleraar Kunstgeschiedenis aan onze universiteit van 1987-1999.

Ruim dertig jaar lang wisten Van Elk en Beeren elkaar te vinden. Het was de jonge Van Elk die in 1964 als eerste contact zocht met Wim Beeren, vanwege de door Beeren georganiseerde tentoonstelling 'Nieuwe realisten' in het Haags Gemeentemuseum, nu Kunstmuseum Den Haag. Nadien heeft juist Wim Beeren Van Elk in het vizier gehouden. 'De verschrikkelijk goede kunst van G. van Elk', een artikel dat Beeren in 1973 voor het *Museumjournaal* schreef ▶

Jankarel Gevers (1945-1998), door Ger van Elk, 1999. Beschildeerde foto. In opdracht van het College van Bestuur, met financiële steun van het Academisch Medisch Centrum en het Amsterdams Fonds voor de Kunst. Collectie Allard Pierson, Universiteit van Amsterdam.

en dat door hem ook in zijn proefschrift (UvA 1976) is opgenomen, kan als een hommage aan Van Elk worden beschouwd. Het was ook Wim Beeren, in zijn hoedanigheid van voorzitter van de Kunstcommissie van de UvA (van 1996-2000), die het College van Bestuur adviseerde om het portret van Gevers door Van Elk te laten maken. Daarmee bleek hij ook als een soort beschermheer van Van Elk op te treden. Van Elk vroeg netto f 60.000, exclusief BTW en de schetsen en voorstudies, wat nog leidde tot wat nadere vragen vanuit de universiteit. Bij mijn weten is nooit eerder zo'n hoog bedrag voor een portretopdracht door de UvA neergelegd. Medefinanciers werden gevonden in zowel het Amsterdams Fonds voor de Kunst (waarbij Beeren sinds 1991 was betrokken, eerst als lid en vanaf 1994 tot 1997 als voorzitter van het Werkverband Kunst IJ-As), als in het Academisch Medisch Centrum voor respectievelijk f 30.000 en f 10.000.

In de kerstvakantie van 1999-2000 bezocht ik in het Van Abbe Museum in Eindhoven de tentoonstelling *Ger van Elk. De Cadillac en de non*. In nogal wat werken was Van Elk al dan niet lijfelijk aanwezig, met onder meer video's van zijn ontblote tors waarop zweetdruppels of juist kippenvel het onderscheidende verschil uitmaakten of met een projectie van zijn bewegende blote voet tegen een plintje (zie gelijknamige catalogus, 1999). Eerder experimenteerde hij met het portret door zichzelf als model neer te zetten in een *remake* van Rembrandts portret van Jan Six. Volgens de exegese zijn dit allemaal voorbeelden van commentaar op de kunstgeschiedenis. Van zichzelf als model had Van Elk zich naar eigen zeggen wel onthouden bij het maken van het portret van toenmalige koningin Beatrix (nu in de collectie van de Raad van State).

Van Elk had Gevers bij leven niet gekend en hij vond het nog wel een uitdaging om een zogenaamd post-mortemportret te maken. De ter hand gestelde informatie noemde hij 'tweedehands'. Over een videoband met een interview met Rik Zaaij en een cassette met een gastoptreden in het KRO-

radioprogramma 'Een goedemorgen met', waarin Gevers zijn favoriete klassieke muziek liet draaien, merkte hij op: "Dat was een fantastische hoeveelheid ijdelheid, ... een etalage van zijn eruditie, van wat hij allemaal wist en kende." Dat bracht Van Elk tot nadoen, "want nadoen is onder de huid kruipen om iemand te leren kennen. Hoe doe ik dat? Door zijn portret op mijn gezicht te projecteren, dat kan ik dan zien in de spiegel en dan kan ik hem met mime opzoeken, dan kan ik hem nadoen, dan kan ik zijn ogen opzoeken." In de uitvoering bleek dat nog een heel gedoe. Maar zoals in een film of toneelstuk een acteur in de rol van zijn personage probeert te kruipen, lijkt de weg naar dit dubbelportret een oprechte poging om het onderwerp de baas te worden. Dat een dubbelportret in de bedoeling lag, blijkt ook uit de titel van het boekje *Jankarel Gevers door de ogen van Ger van Elk*, dat in 2001 uitkwam. Mooi vormgegeven en bijzonder, doordat het portret in deze publicatie op 24 even pagina's in evenzovele vakken (nummerd van 1A t/m 4F) was opgeknipt. Terwijl ik was uitgegaan van een ijdele Van Elk, bevatte zijn werk in zijn perceptie, naast commentaar op de portretkunst, commentaar op de afgebeelde.

Het college was zich bij het verstrekken van de opdracht bewust geweest van een mogelijk verrassende uitkomst. Het portret behoort (desondanks), naar de aard van de portrettencollectie van de UvA, tot het bestuurders- of directieportret, een jonge categorie in het universitaire portrettenbezit, die is ontstaan door opdrachten van het College van Bestuur zelf. Het begon met de opdracht voor een portret van de eerste collegevoorzitter George Cammelbeek eind jaren tachtig, een getuigenis van eerbetoon, maar die toch ook beschouwd kan worden als een daad van ijdelheid.

De consternatie rond het overlijden van Gevers had zelfs tot een tweede portretopdracht geleid, namelijk aan de al eerdergenoemde Ernst van de Wetering. Enigszins pikant omdat Beeren betrokken was bij de opdracht aan Van Elk. Aan Van de Wetering, toen nog in

'Nadoen is onder de huid kruipen om iemand te leren kennen'

functie als voorzitter van de Leerstoelgroep Kunstgeschiedenis van de Nieuwe Tijd, was de opdracht verstrekt voor een door hem bepaald honorarium van netto f 6.500. Van de Wetering portretteerde Gevers als geleerde en sloot daarmee expliciet aan bij het al eeuwenoude genre van geleerdenportret – met vijfhonderd stuks ruim vertegenwoordigd in de UvA-collectie. Hij plaatste op de voorgrond, vóór Gevers, een borstbeeld van Voltaire, daarmee refererend aan Gevers' grote belangstelling voor de Franse Verlichting. Beide portretten werden rond de Dinsdag van 8 januari 2000 op afzonderlijke bijeenkomsten gepresenteerd.

Inmiddels hangen negen portretten van UvA-bestuurders bij elkaar in een vergaderkamer in het Maagdenhuis; de mannen – nu nog (?) – veruit in de meerderheid. En voor wie het ontgaan is: Gevers stond ook op het recentelijk veel besproken groepsportret van het College van Bestuur van de Universiteit Leiden, gemaakt door Rein Dool in 1976. Portretkunst is een intrigerend genre, dat wijst op uiteenlopende standpunten, het belang van netwerken, op wat gebeurd is en wat nog kan komen, maar dat soms ook stilletjes en eigenwijs commentaar bevat op het bestuurdersportret en het fenomeen ijdelheid. ■

Geraadpleegd:

Archief van het College van Bestuur van de Universiteit van Amsterdam, Correspondentie over het portret van drs. J.K.M. Gevers met Ger van Elk en Ernst van de Wetering door het College van Bestuur, 1999-2000.

Beeren, W., Haaren, H. van, Jong, T. de (2001). *Jankarel Gevers door de ogen van Ger van Elk*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

Bloemheuvel, M., Eycke, Zsa-Zsa (samenstelling en redactie) (2009). *Ger van Elk*. Deventer: Thieme Art.

Dippel, R., Haaren, H. van e. a. (samenstelling en redactie) (2005). *Wim Beeren – om de kunst. Opvattingen van een museumman over moderne kunst, kunstenaars, musea en kunstbeleid*. Rotterdam: NAI Uitgevers.

Schumacher, R. (2010). *Neo-avant-garde in Nederland. 'Museumjournaal' als forum van een nieuw kunstbegrip*. Dissertatie Utrecht. Amsterdam: Vossiuspers UvA.

In een landelijk dagblad las ik een bespreking van het nieuwste boek van Marli Huijer (2022), onze voormalige filosofe des vaderlands. *De toekomst van het sterven* heet het, een titel die niet vrolijk stemt. Toch maakte hij nieuwsgierig, zo jong ben ik nu ook weer niet. Het voornaamste thema van het boek is de medicalisering van het levenseinde, waarover artsen bijna automatisch het beheer krijgen. Wat Huijer schrijft, gaat grotendeels over het terugnemen van die regie en die zichzelf toe-eigenen. Daar geeft Huijer handreikingen voor en onderwerpen om goed over na te denken. Ik pik er één uit: het levensverhaal.

Het levensverhaal

Al is het onderwerp niet nieuw, Huijer hecht er een speciaal belang aan. Ze vindt dat je als senior moet beseffen dat het leven dat je hebt geleid aanzienlijk langer dan je toekomst is. Een goede reden om je af te vragen waarom je zozeer aan die komende jaren hangt. Hoeveel verblijven in wachtkamers en ziekenhuizen, hoeveel ellendige onderzoeken en behandelingen heb je ervoor over om je leven te verlengen? Een van Huijers adviezen luidt te investeren in je sociale netwerk, in de mensen die je om je heen verzameld hebt, je vrienden, familie, gezin, vooral ook jonge mensen. En met hen je levensverhaal uit te wisselen. Ja, ja, oma vertelt, hoor ik je denken. Jonge mensen zien je aankomen. Hoe je zoiets het best onder hun aandacht brengen kunt, daarover laat onze voormalige vaderlandse filosofe zich niet uit. Dat is je eigen zaak. Je zou de uitwisseling kunnen beperken tot behartigenswaardige anekdotes. En wat weerhoudt je ervan je verhaal voor jezelf op te schrijven of in te spreken in de dictafon van je mobiel? Dan groeit evengoed het besef van je enorme rijkdom aan drijfveren, ervaringen en momenten waarop je al die jaren weer een stukje wijzer bent geworden.

De tijd waar we nooit meer zullen zijn

Selectie

Zo'n levensverhaal is een soort routebeschrijving vanaf je vroege jeugd tot aan het leven dat je momenteel leidt. Mij lijkt het van belang om te bedenken hoe je zo'n verhaal structureert. Bij jaar nul beginnen en van dag tot dag vervolgen, is op onze leeftijd onbegonnen werk. Vanuit het hoogtepunt of dal in je carrière starten en vandaar terugblikken naar de gebeurtenissen die eraan bijgedragen hebben, geeft een eenzijdig beeld. Biografen zullen als de besten over dit soort vragen hebben nagedacht. Eén ding

lijkt me zeker, je moet altijd een selectie maken. Mijn voorkeur heeft een koers die ervan uitgaat dat niemand geboren is met een handleiding in zijn knuistje voor zijn toekomstig leven. We hebben allemaal 'maar wat' gedaan. Naar beste eer en geweten, laten we daarvan uitgaan. Het levensverhaal dat Huijer als handreiking geeft, doet denken aan een individueel relaas met valkuilen en persoonlijke overwinningen. Maar elk van ons beseft inmiddels dat we ook en vooral kinderen waren van onze tijd.

De tijdgeest

Het aardige van bijvoorbeeld onze senioren groep is dat we grotendeels tijdgenoten zijn, en dat onze individuele levenslopen daarom overlap vertonen. Ja, vroeger waren we naïef, maar dan wel met zijn allen. Je merkte het bij de lezing over sociale veiligheid die Calluna Euving hield voor onze senioren groep (zie *de Uitdienstbode* 10,3). Zeker de vrouwelijke UvA-veteranen bleken met het onderwerp bekend; enig seksisme hoorde er toentertijd zo'n beetje bij. Pas sinds een decennium vindt het bestuur het ongepast genoeg om forse maatregelen te treffen. In haar boek *De Jaren* (2020) beschrijft de Franse Nobelprijswinnares Annie Ernaux zo'n levensloop binnen een veranderende tijd. Nadrukkelijk zegt ze geen levensverhaal te vertellen in de zin van 'zelfgetuigenis'. Hooguit kijkt ze naar zichzelf om te bevatten hoe ideeën, geloofsovertuigingen en gevoeligheden zijn veranderd. Ze wil iets redden van de tijd waar we nooit meer zullen zijn. Met haar boek geeft ze een treffend voorbeeld van een 'collectieve autobiografie' over de periode 1941 tot 2006. Voor mijzelf zou zo'n levensverhaal later beginnen, langer doorlopen, minder Franse invloeden bevatten en meer Nederlandse. Maar dat is bijzaak.

Het is aan ieder van ons, senioren, te bedenken of en hoe we het verhaal van onze levensloop vormgeven. In gedachten, mondeling of schriftelijk, persoonlijk of in samenspraak met dierbaren. Steeds zal het resultaat een rijke achtergrond bieden aan het samenzijn dat ons nog rest. ■

Dorothee te Riele: een veelzijdige hispanologe uit Deventer

Vorig jaar op een seniorenuitje liep ik toevallig Dorothee te Riele weer eens tegen het lijf. Zij werkte in het P.C. Hoofthuis bij de studierichting Spaans, en omdat Spaans en Frans op dezelfde etage waren gehuisvest, kwamen wij elkaar zo nu en dan tegen op het secretariaat. Van een nadere kennismaking was het nooit gekomen. Wij waren allebei te druk met colleges, besprekingen en vergaderingen. Maar nu de pensioenrust op ons is neergedaald, zag ik opeens de kans om die nabije collega van weleer beter te leren kennen. Ik vroeg of ik haar mocht interviewen voor mijn rubriek, en tot mijn genoegen stemde zij daarmee in.

Wij verkeren nog steeds in elkaars nabijheid want Dorothee bleek niet ver van mij vandaan te wonen. En zo wandelde ik op een regenachtige middag door de mij bekende buurt naar haar toe. Vanaf het moment dat ik werd binnengelaten was er al een vertrouwde sfeer. Ik had mijn jas nog niet uit, of wij waren in een geanimeerd gesprek beland. Mijn gastvrouw leidde mij door haar zonnige appartement waar zij net de sporen van een vierjarig achternichtje, dat bij haar had gelooged, had opgeruimd. Het rook heerlijk in huis en bij het keukengedeelte aangekomen ontdekte ik de bron: een monumentale Deventer koek die Dorothee volgens het recept van haar moeder voor mij had gebakken. Ik voelde mij helemaal welkom.

Wij gingen aan tafel zitten en staken van wal.

Een Deventer koek volgens een oud recept van je moeder gebakken. Dat kan niet toevallig zijn. Je hebt iets met Deventer, denk ik.

“Zeker! Ik ben in de omgeving van die stad geboren, in het dorp Schalkhaar. Mijn vader was daar molenaar.”

‘In het plaatselijk dialect waren wij, kinderen, die van treele’

Het doet mij denken aan de sprookjes van Grimm: de rijke molenaarsdochter is een veel voorkomend personage.

“Nou, zo sprookjesachtig was het nou ook weer niet. Mijn grootvader van vaderszijde had een molen (die de naam ‘De Hoop’ droeg), een bakkerij en een boerderij. Dat bedrijf is gesplitst en verdeeld tussen de kinderen. Mijn vader erfde de molen. Tijdens de oorlog is de molen gebombardeerd door de geallieerden, die dachten dat de Duitsers daar een observatiepost hadden geïnstalleerd. Schalkhaar was überhaupt nogal verdacht. De Duitsers hadden in het dorp in 1941 een politiebureau gevestigd waar Nederlandse politiemensen werden opgeleid volgens de SS-ideologie.”

Dat klinkt inderdaad niet erg ‘sprookjesachtig’. Heeft je vader het bombardement van zijn molen van dichtbij meegemaakt?

“Nee. Hij was al eerder uit het dorp gevlucht. Samen met mijn moeder en mijn oudste zus – mijn moeder was zwanger van het tweede kind – zijn zij voorjaar 1945 naar Wijhe gelopen, waar ze door familie zijn opgevangen.”

Een dramatisch verhaal dat helaas bij een oorlog hoort. Je ouders bleven in de buurt van Deventer waar je vader vandaan kwam. Dat brengt mij op jouw familienaam, te Riele. Dat lijkt mij een streekgebonden naam. Bestaat (of bestond) er een plaatsje ‘Riele’?

“Er bestond een buurtschap Riele. Op oude topografische kaarten vind je nog de naam ‘t Reel’, die sloeg op een strook zandgrond, later de Rielers Enk geheten, achter de rivierklei van de IJssel. Wij woonden vroeger op ‘Riele 107’ en in het plaatselijk dialect waren wij, kinderen, ‘die van treele’. Pas later werden er straatnamen bedacht, toen de buurtschap ‘Schalkhaar’ heette. Mijn familie van vaderskant komt daar oorspronkelijk vandaan. Onze katholieke achtergrond is overigens ook verbonden met buurtschap Riele. Daar werd in de Napoleontische tijd dankzij Lodewijk Napoleon de eerste rooms-katholieke kerk sinds de Reformatie gebouwd.”

Na de oorlog pakte de vader van Dorothée zijn vak als molenaar weer op. De molen werd niet herbouwd maar hij kocht een elektrisch aangedreven molensteen, die hij in een gebouw van het dorp onderbracht. Hij bouwde zijn bedrijf weer helemaal op, om in 1967 plotseling te overlijden.

“Dat was een enorme klap. Ons gezin telde zeven kinderen, vijf meisjes en twee jongens. Ik was de derde en was twintig toen mijn vader stierf. Mijn moeder bleef achter met vier onvolwassen kinderen. Ik heb bewondering voor de manier waarop zij het bedrijf van mijn vader heeft voortgezet.”

Welke opleiding heb je gevolgd en hoe ben je bij Spaans gekomen?

“Dat is een vrij lange weg geweest. Ik ben wat je noemt een ‘stapelaar’. Van de dorpsschool naar de mulo (die ik met gemak doorliep) naar de éénjarige TSO, de Twentse Secretarisseopleiding. Ook daar rolde ik zonder problemen doorheen, waarna ik in 1964 in dienst kwam bij een internationaal bedrijf in Deventer. Ik had tijdens mijn opleiding het vak handelscorrespondentie gehad in het Nederlands en in de drie moderne schooltalen. Maar omdat het bedrijf ook een bijkantoor had in Barcelona, volgde ik in de avonduren in Zutphen een cursus handelscorrespondentie Spaans.”

Ah, daar komt het Spaans van je latere universitaire carrière in beeld.

“Ja maar zover was het nog lang niet!”

Dorothée leerde veel bij haar eerste baan. Zij maakte kennis met de toen moderne communicatiemiddelen; zij kwam terecht bij de afdelingen export, reclame, personeelszaken, octrooi, en zij werd directiesecretarisse. Maar op haar 22ste wilde zij meer.

“Ik kwam terecht bij de Lettergieterij Tetterode in Amsterdam, waar ik twee maanden heb gewerkt. Toen kreeg ik een baan als secretarisse bij de Gemeente Amsterdam, die net de Raad voor Maatschappelijk Welzijn had opgericht. Ik werkte voor twee directeurs. Een van hen was belast met de oprichting van wijkcentra (dat zijn de

voorlopers van de stadsdeelraden). Mijn andere directe baas was belast met het reguleren van maatschappijkritische groeperingen. Dat was heel actueel begin jaren zeventig, waarin ook de Melkweg werd opgericht.”

Een leuke baan lijkt mij. Maar de universiteit is nog steeds niet in zicht!

“Het was zeker een leuke baan. Maar ik wilde nog steeds meer en daarom schreef ik mij in bij de Knorringa Avondscholengemeenschap voor een atheneumdiploma. Dat haalde ik in twee jaar. En toen lag in 1972 de universitaire weg voor mij open.”

Maar welke studie zou het worden? De inmiddels 25-jarige Dorothée twijfelde tussen een aantal ver uit elkaar liggende richtingen. Door haar contacten met de maatschappelijk werkers van de gemeente was zij zeer geïnteresseerd geraakt in vakgebieden als Culturele Antropologie of Sociologie. Maar zij

‘Ik had een zekere toekomst ingeruild voor een onzeker bestaan’

had ook veel met moderne talen te maken gehad bij het bedrijf in Deventer. Met name de talen Duits en Spaans trokken haar aan. Het werd Spaans.

Je had natuurlijk die handelscorrespondentiecursus doorlopen. Maar was je verder wel in contact geweest met Spanjaarden of met Spanje?

“Ik had de eerste generatie Spaanse gastarbeiders meegemaakt in Deventer en ik had in Amsterdam gewoond boven een gezin dat uit Galicië kwam. Maar verder niet. Toen ik aankwam was de opleiding erg op het Spaansspreekende Amerika gericht.”

De studierichting was in het nu afgebroken Maupoleum gevestigd. Daar ontmoette zij haar toekomstige man, een economiestudent die zij nog kende uit de tijd dat zij samen op Knorringa

zaten. De studie Spaans viel Dorothée in het begin nogal tegen. In tegenstelling tot haar leven tot dan toe, waarin zij gewend was stevig aan te pakken, had zij weinig te doen. Zo weinig dat zij na drie jaar studie Spaanse privéles ging geven. Dat was het begin van een gevarieerde onderwijs carrière.

“Ik was nog niet afgestudeerd of ik gaf al les op een Taleninstituut in Nieuw-Vennep. Later heb ik gedurende vijf jaar lesgegeven aan de Volksuniversiteit, en in Utrecht heb ik gewerkt bij de SOL (Stichting Opleiding Leraren, de latere Hogeschool Utrecht), op een meao en een scholengemeenschap voor mavo/havo/atheneum. Het was moeizaam werken in Spaans. Ik had een leven met een zekere toekomst ingeruild voor een onzeker bestaan waarin ik drie à vier kleine aanstellingen moest combineren om rond te komen.”

Uiteindelijk kwam je bij de UvA terecht.

“Ik studeerde af in Spaans en Algemene Literatuurwetenschap en in 1988 kwam er een hele baan vrij aan de UvA waar ik op solliciteerde. Ik werd aangenomen maar hoorde toen dat ik maar de helft van de aanstelling kreeg want de andere helft ging plotseling en voor mij geheel onverwacht naar een tweede kandidaat. Er bleef dus 0,5 fte voor mij over; later kwam er 0,08 bij van een collega die vertrok, en dat is nooit méér geworden.”

Zolang ik mij kan herinneren, hing er bij talen een dreiging in de lucht van bezuinigingen en zelfs van opheffing van opleidingen.

“Ja maar dan hadden jullie het bij Frans toch riant vergeleken bij ons. Spaans was een populaire studierichting; er kwamen ieder jaar hordes studenten aan maar wij kregen er geen personeel bij. De docenten moesten ongelofelijk hard werken en werden overal voor ingezet: ik heb onderwijs gegeven in alle mogelijke vakgebieden: taalverwerving, letterkunde, algemene literatuurwetenschap, masterwerkgroepen, wetenschapsfilosofie, scriptiebegeleiding. En ook op bestuurlijk gebied moesten wij aan de bak: opleidingscommissie, ►

dagelijks bestuur, examencommissie, voorlichting. Voor onderzoek was nauwelijks tijd. Eigenlijk hadden wij, ook omdat wij heel lang geen hoogleraar hadden, veel te veel werk.”

Maar dat is nu allemaal achter de rug. Sinds wanneer ben je met pensioen?

“Sinds 2012. Ik ben toen vrijwel meteen in het bestuur van de seniorenkring gekomen en daar heb ik drie jaar in gezeten. Toen wilde ik heel graag het proefschrift afmaken waaraan ik lang geleden was begonnen. Tijdens mijn werkzaam leven was het daar niet van gekomen. Ik kreeg geen onderzoeken en daarbij werd mijn man ernstig ziek. In 2014 ben ik naar Joep Leerssen gestapt en heb hem gevraagd of hij mij wilde begeleiden. Hij stemde daarmee in als ik bereid was mijn onderzoek te doen binnen het kader van zijn specialisme, de imagologie.”

Dorothee legde een in het Spaans geschreven boek op tafel, met de titel *El mosaico multicolor de la literatura popular española. Una investigación imagológica de El Cuento Semanal (1907-1912)*. Een hele mond vol die titel, die wel om wat uitleg vroeg. Mijn gastvrouw stak dan ook enthousiast van wal.

‘Ik kreeg maar de helft van de aanstelling want de andere helft ging voor mij geheel onverwacht naar een tweede kandidaat’

“Jaren geleden had ik in Madrid de hele serie van het populaire Spaanse tijdschrift *El Cuento Semanal* op de kop getikt dat aan het begin van de twintigste eeuw iedere vrijdag verscheen. Eigenlijk was het een klein boekje met één verhaal van steeds een andere schrijver. Wat vorm en omvang betreft zou je het kunnen vergelijken met ons Boekenweekgeschenk. Ik bestudeerde hoe in die verhalen de Spanjaarden naar zichzelf en naar buitenlanders kijken.”

Ah! Je interesse voor de sociologie komt hier om de hoek kijken.

“Wat leuk dat je dat zegt. Ik denk dat dat wel klopt.”

En nu dit onderzoek achter de rug is?

“Mijn hele leven heb ik nogal wat

vrijwilligerswerk gedaan en daar heb ik nu veel meer tijd voor. Als bestuurslid van de stuurgroep Olympisch Kwartier houd ik mij bezig met de leefbaarheid van de buurt en als vrijwilligster bij de thuiszorginstelling Cordaan ben ik regelmatig betrokken bij bijeenkomsten in hun activiteitscentrum. En daarnaast ach, wat iedere fitte zeventigplusser doet: wandelen en zwemmen, schilderen en ik ben lid van een geschiedenisleesclub.”

Het gesprek was ten einde, maar wij waren nog niet uitgepraat. Dorothee ontkurkte een fles wijn, begon toastjes te smeren en zette zoute koekjes klaar. Het was het startsein van een gezellig borreluurtje: ik had nog even respijt voordat ik de gure duisternis in moest. ■

MEDEDELING VAN HET BESTUUR

◆ Kees Piena, voorzitter

Zoals bekend hebben we als Kring UvA-senioren 2022 afgesloten met een kerstlunch in Arti et Amicitiae. Van veel aanwezigheden hebben we gehoord dat de bijeenkomst bijzonder geslaagd was en dat ging over zowel de sfeer, als het eten. Voor ons is dat leuk om te horen, want daarvoor doen we ons best. En toch hebben we als bestuur een lichte kater overgehouden van de bijeenkomst, gelukkig niet van de drank, maar van iets wat ons stoort en het plezier van het organiseren van activiteiten een beetje vergalt. Het betreft het aantal mensen dat, na zich te hebben aangemeld voor een activiteit, zonder afmelding niet verschijnt ondanks een dringende oproep daartoe in zowel de uitnodiging als in de bevestiging. Bij de kerstlunch betrof dat elf personen van de 81 leden die wij konden toelaten, maar ook bij de lezingen van Arnoud Boot en Jan Hindrik Ravesloot ging het om een behoorlijk aantal. Bij de kerstlunch is gebleken dat sommige mensen zich wel afmelden, maar dat niet via het juiste e-mailadres doen. Dat gebeurt als men geen gebruik maakt van de link in de tekst, maar het adres (aув@uva.nl) handmatig invult en het e-mailprogramma in het geheugen ook nog het oude adres met kringuvasenioren heeft onthouden. Dat oude adres bestaat nog wel, maar is voor de medewerkers van de AUV niet meer toegankelijk, waardoor het bestuur niet van de afmelding op de hoogte wordt gesteld. Helaas moeten we streng zijn naar de mensen die zich wel aanmelden,

maar niet tijdig afmelden. Dat geldt zeker als er voor een plaats moet worden geloot. Men neemt dan een plaats in die niet voor een ander lid kan worden gebruikt, terwijl wel de betreffende kosten door ons moeten worden betaald. Bij de kerstlunch ging het om € 35,-, die wij aan de betrokkenen in rekening hebben gebracht. Maar ook als er niet hoeft te worden geloot, worden kosten gemaakt voor mensen die zich niet afmelden. Dat komt doordat wij van tevoren aan de cateraar moeten opgeven hoeveel mensen er komen en daarvoor gebruiken we de aanmeldingen minus de afmeldingen die op tijd zijn ontvangen. Vervolgens brengt de cateraar dat aantal voor drank en hapjes aan onze kring in rekening. Meldt men zich dus te laat af of komt men niet opdagen dan moeten wij voor betrokkenen toch betalen. En dat is zonde van het geld, zeker voor een organisatie die geen lidmaatschapsgeld heft en afhankelijk is van subsidies van vakorganisaties en College van Bestuur. Het verzoek van het bestuur is dan ook dat u zich na aanmelding voor iedere bijeenkomst afmeldt (door middel van de link in de tekst), indien u onverwacht toch niet kunt komen. Ik hoop en verwacht dat onze leden voor deze benadering van het bestuur begrip hebben. ■

*Namens het bestuur Kring UvA-senioren,
Kees Piena, voorzitter*

Nationaal Archief/Collectie Spaarnestad/Anefo/John Kleinen.

Voormalige al dan niet slooprijpe cruiseschepen zijn volgens overheden ideale oplossingen voor de nijpende huisvesting van asielzoekers en studenten. Staatsecretaris Van der Burg meldde in 2022 zelfs dat onderzocht wordt of cruiseschepen, met aan boord asielzoekers, op zee kunnen blijven in plaats van dat ze aanleggen. Amsterdam is tevreden met de tijdelijke huisvesting op de MS. Galaxy in het Westelijk Havengebied, nabij de Coentunnel. De verantwoordelijke wethouder speelt zelfs met de gedachte de noodopvang te verlengen. Universitaire bestuurders zagen er in het verleden ook wel heil in. In 2004 was net een voormalig cruiseschip van de Holland-Amerika Lijn (HAL) omgebouwd tot een drijvend onderkomen voor tweehonderd studenten. De naam Rochdale One veronderstelde een vloot in aanbouw. Nog geen vijf jaar later stopte het experiment aan de Houthavens. Na veel omzwervingen belandde de 'studentenboot' in Turkije. Rijp voor de sloop. Bijna veertig jaar dáárvoor, in 1965, meerde een ander legendarisch schip, de MS. Caledonia, voor het eerst aan in het Westelijke Havengebied. Twee jaar later werd het naar het beter bereikbare het Stenen Hoofd gesleept waarvandaan ooit de HAL uit Amsterdam voer. Het bleek een onzalig project van de Stichting Civitas onder leiding van Arnold Heertje om de preciaire studentenhuisvesting het hoofd te bieden. Al in 1971 moest het vanwege zijn reputatie van 'seks, drugs en rock-'n-roll' weer van de hand worden gedaan. Bitterzoete herinneringen en rijke ervaringen ten spijt richtte de UvA zich op studentenhuisvesting aan de wal. Totdat ook die weer in het gedrang kwam door de perverse prikkel van internationalisering. De donkere wolken boven de vertrekkende Caledonia bleken een voorteken.

Kerstlunchspeech 2022

◆ Agnes Schreiner

In zijn welkomstspeech verheugde onze voorzitter Kees Piena zich erover dat de kerstlunch weer plaatsvond: “Het kan en mag weer na de jaren van beperkingen door corona. De laatste keer dat we een kerstlunch hadden was in 2019 en ook hier in Arti. De belangstelling voor de lunch van vandaag was groot; we konden tachtig kringleden toelaten, maar dat aantal werd ruim overtekend. We zullen het maar geluk bij een ongeluk noemen, want er waren ook weer de nodige afmeldingen, waardoor we toch bijna iedereen hebben kunnen toelaten.” Het bestuur had tot blijdschap van de redactie al haar leden – op de wachtlijst of niet – kunnen verwelkomen.

Piena ziet de kerstlunch als een eindejaarslunch, waarna er weer vooruitgekeken kan worden: “Voor mij is dat altijd zinvoller dan terugkijken, want we kunnen aan het verleden toch niets meer veranderen en het lijkt er erg op dat we zelden iets van het verleden leren.” Met vooruitkijken heeft onze voorzitter het zich met eenzelfde soort knipoog gemakkelijk gemaakt. Hij stelde dat de toekomst ongewis is en vergeleken met die van kinderen en jongvolwassenen normaliter voor ons senioren aanmerkelijk korter.

Toch nog kort terugblikkend, memoreerde Piena het feit dat geplande activiteiten vanaf maart niet meer door coronamaatregelen gedwarsboomd werden. Over de annulering van een geplande bijeenkomst was hij zeer misnoegd, want de spreker had ons volledig in de steek gelaten. Piena stond natuurlijk even stil bij het afscheid van de voorzitter van het eerste uur, Ruud Bleijerveld en met genoegen bij de aanwezigheid van deze wegbereider van de UvA-seniorenkring. Intussen werd de lunch door het horecapersoneel van Arti op de gedekte (biljart)tafel mooi en met de lekkerste gerechten uitgesteld.

Door erop te wijzen dat onze pensioenen na een kleine verhoging in 2022 verder verhoogd gaan worden en de AOW niet achterblijft, vond onze spreker weer een bruggetje naar de toekomst. “We krijgen vanaf januari bijna twaalf procent meer ABP-pensioen en tien procent meer AOW. En laten we nu niet zeggen dat deze verhoging de opgelopen achterstand absoluut niet compenseert. Laten we er maar gewoon een beetje blij mee zijn. Al is het nog afwachten wat het nieuwe pensioenakkoord – als het er komt – voor ons gaat betekenen.”

Minder onzeker zijn de plannen van het bestuur voor de activiteiten in 2023. Graag verwijzen we naar de agenda in dit nummer om te zien wat er zo al in het verschieft ligt. De voorzitter sluit af met de aanwezigen uit te nodigen om geregeld wat van het buffet op te scheppen, maar ervoor te zorgen dat er steeds wat overblijft voor de volgenden, en geregeld van tafel te wisselen opdat we mooie ontmoetingen ook met onbekenden hebben. Er was genoeg en lekker eten, en een hele middag tijd. ■

Vergaderaars getekend

Toen ik me in 1975 op aandringen van een collega op de kieslijst van de partij Progressief Personeel liet plaatsen voor de verkiezingen van de Universiteitsraad (de UR) had ik nog geen idee dat mijn verkiezing vele uren achtereen zitten en luisteren zou impliceren. Ik werkte sinds 1973 parttime bij het Scandinavisch Seminarium, volgde ook zo vaak mogelijk de colleges Zweeds en wilde eigenlijk meer tijd gaan besteden aan tekenen. Tekenend was iets als een familieziekte, mijn vader zat altijd met een schetsblok in een hoekje en ook de rest van het gezin deed daar in meer of mindere mate aan mee, onder meer door het maken van illustraties bij zelfgemaakte verhaaltjes. De UvA zorgde er echter voor dat deze plannen steeds op de lange baan werden geschoven.

De partij Progressief Personeel was net opgericht, een partij voor zowel wetenschappelijk, als technisch en administratief personeel (dat later ondersteunend en beheerspersoneel is gaan heten). De verkiezingen werden een succes: wij kwamen met tien mensen in de UR bestaande uit 33 leden. Het vergaderen kon beginnen! Commissievergaderingen werden overdag belegd, in of om het Maagdenhuis, zodat alle betrokken ambtenaren dicht bij hun werkplek bleven. Deze vergaderingen duurden gewoonlijk niet langer dan twee uur. De fractievergaderingen vonden redelijk frequent plaats op allerlei plekken in de stad, zoals de Narwal op het Bickerseiland, de mensa Weesperstraat, H88 op de Herengracht of UvA-zalen 'Formosa' boven de voormalige lunchroom met die naam om de hoek bij het Maagdenhuis. Maar qua tijdsduur waren de UR-vergaderingen, gehouden in de hal van het Maagdenhuis, de echte klappers. Dinsdagavond, om de veertien dagen, vanaf 6 uur en niet zelden durend tot bijna middernacht. Dat werden de momenten waarop ik een pen of een potlood pakte en achter op de vergaderstukken of op de grote enveloppes

Van links naar rechts en van boven naar beneden: Anneke de Lange, George Cammelbeeck, Gerrit den Boef, Mars Cramer, Annemarie Grewel, Norbert Hardebol, Kees Vrieze, Ben van Beek, onbekend raadslid.

Tekenares: Anne Min

‘Tekenend was iets als een familieziekte’

begon te tekenen. Mijn modellen zaten stil, makkelijker kon het niet. Voor mij was het een manier om juist geconcentreerd te kunnen luisteren, soms ook om de verveling te verdrijven als de spreker erg langdradig werd. Ik tekende de mensen die tegenover me zaten van de fractie van de AUB (Amsterdamse Universitaire Belangen) en van de college- en griffieleden ter rechterzijde. De wat kleurrijkere leden (de studenten) zaten iets te ver bij mij vandaan. Enfin, modellen te over, ze moesten er allemaal aan geloven. Door die intensieve manier van kijken werden die koppen in mijn geheugen gegrift en nu ik eraan denk grijpt mijn hand bijna automatisch naar een pen om ze weer vast te leggen. Niet alle schetsen hebben de tijd overleefd, maar gelukkig kon ik er

nog een aantal terugvinden. Wie herinnert zich b.v. Cammelbeeck, Den Boef, Noorman, Van Dam, Hardebol, Grewel, Vrieze, Van Beek en De Lange nog?

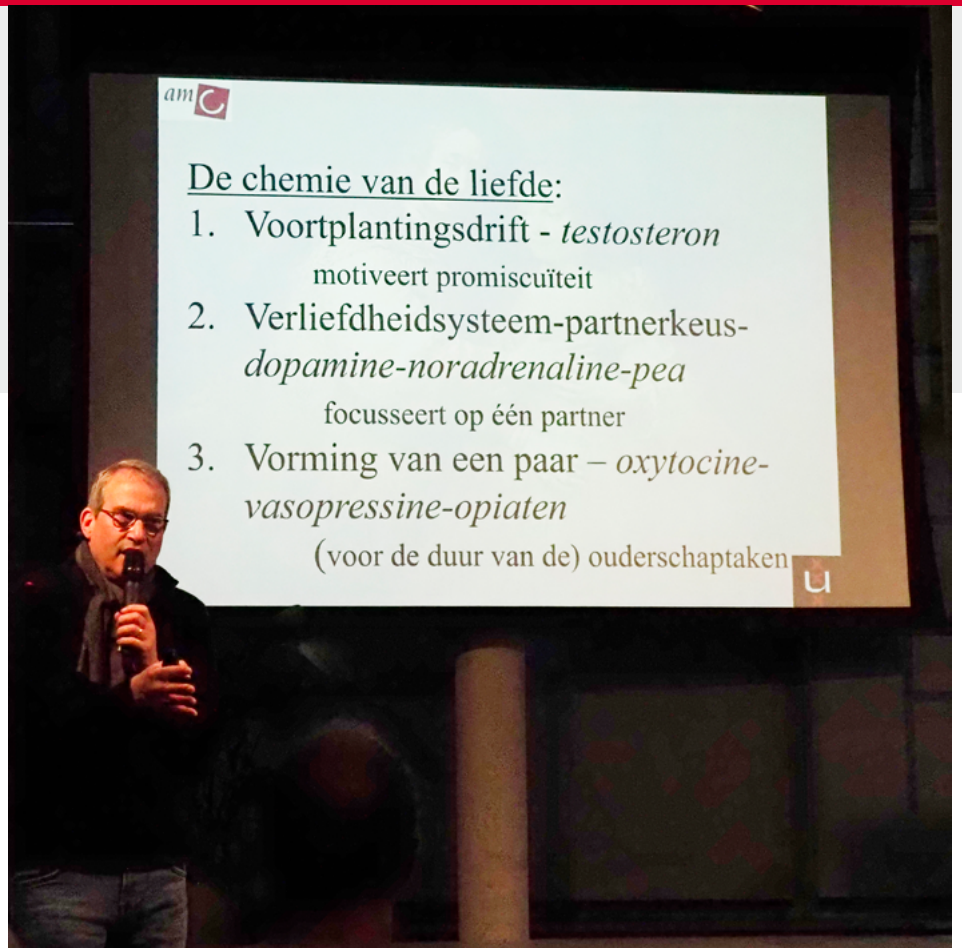
De vergaderavonden eindigden altijd met een bezoek aan Café De Schutter, om de hoek van het Maagdenhuis, waar vertegenwoordigers van alle partijen elkaar eensgezind troffen, ook al was je even daarvoor elkaars felle tegenstander geweest. Na twee jaar, in 1977, waren er opnieuw verkiezingen, de meeste leden werden vervangen door nieuwe mensen; ikzelf besloot op één van de afdelingen in het Maagdenhuis die mij erg aansprak te gaan werken. Het Maagdenhuis, daar gebeurde immers alles? Kortom, ik ben er nooit meer weggegaan en heb met veel plezier tot mijn pensionering in 2006 tussen de Feiten & Cijfers gewerkt en moet erkennen dat ik de UR-tijd voor geen goud had willen missen ook al konden de andere tekenplannen pas veel later doorgaan ... ■

“Verliefd, verloofd, verloren”

“Hij wordt wel de stand-upcomedian van de wetenschap genoemd”, zo introduceerde kringvoorzitter Kees Piena, verwijzend naar een artikel in de *NRC*, de spreker van de middag. Maar of er voor het gehoor van prof. dr. Jan Hindrik (“noem me alsjeblieft Jan, Hindrik, Hendrik, Jo, of wat dan ook ...”) Ravesloot veel te lachen viel is nog maar de vraag. Immers, al direct aan het begin van zijn lezing maakte Ravesloot duidelijk dat Moeder Natuur het menselijk lichaam heeft ontworpen met het oog op voortplanting en dat betekent dat dit lichaam na het verwekken, op de wereld zetten en grootbrengen van nageslacht zijn belangrijkste taak heeft volbracht. In pre-medische tijden hield dit lichaam dan ook rond het veertigste of vijftigste levensjaar, meestal ten gevolge van infectieziekten, ermee op. Niet toevallig, aldus Ravesloot vallen in onze tijd voor de voortplanting relevante lichaamsdelen (borsten bij de vrouw, prostaat bij de man) vaak ten prooi aan allerlei “onaangename ziekten” als de leeftijd voor kansrijke reproductie eenmaal is gepasseerd. Voor een bijna geheel uit UvA-pensionado’s bestaand publiek was dit natuurlijk geen prettig nieuws. De 61-jarige Ravesloot maakte er overigens geen geheim van dat ook hij vanuit een evolutionair perspectief gezien in de extra tijd leefde.

Disclaimers

Verliefdheid is tegenwoordig een gevoelig onderwerp en daarom voelde de spreker, hoogleraar fysiologie of levensverrichtingenleer aan het Amsterdam UMC locatie AMC, zich genooddaakt ook voor een publiek dat de sixties en de seksuele revolutie nog heeft meegeemaakt zijn lezing vooraf te laten gaan

'Voortplantingsdrift verpakt als genot'

door een drietal disclaimers. Allereerst meldde hij driemaal te zijn getrouwd en van hem geen advies voor het aanhouden van langdurige relaties mocht worden verwacht. Kennelijk ook niet over het aangaan en verbreken van kortstondige relaties, want later in de lezing bekende hij ook geen liefhebber van de onenightstand te zijn. Ten tweede benadrukte hij dat hij verliefdheid vanuit een medisch-biologisch en evolutionair perspectief zou benaderen en niet op de cultuurhistorische aspecten van verliefdheid in zou gaan. De derde maar daarom niet minder belangrijke waarschuwing vooraf luidde dat hij zich in zijn lezing zou richten op heteroseksuele relaties, wat, zo zei hij nadrukkelijk, “geenszins, ik herhaal geenszins, wil zeggen dat ik homoseksuele relaties of alle andere dan heteroseksuele relaties daarmee in een kwaad daglicht wil stellen”. Anders dan wat hem met studenten al twee keer was overkomen

hoefde hij deze middag van zijn publiek waaronder veel eveneens “oude witte mannen” geen klachten over “a-diversiteit” te vrezen. Er werd in elk geval geen protest aangetekend.

Voortplantingsmotor

Na het slaan van deze piketpaaltjes maakt Ravesloot meteen duidelijk dat vanuit een biologisch-evolutionair perspectief verliefdheid niet romantisch of poëtisch is maar een “voortplantingsmotor” die bovendien niet exclusief menselijk is maar ook bij dieren zijn werk doet. Zo is de enige functie van de fraaie, maar grote en zware en daarom eerder hinderlijke staart van een mannetjespauw indruk te maken op een vrouwtjespauw en haar te laten zien dat hij ondanks zijn zware tooi toch aan allerlei snelle roofdieren weet te ontsnappen. De enige functie van de staart is seksuele selectie: hij dient bij het vrouwtje verliefdheid op te wekken ▶

door haar te laten zien dat het met zijn genen wel goed zit. Lukt dat en levert het bezit van zo'n staart dus een evolutionair voordeel op, dan ontwikkelt zich binnen enkele generaties een grote variëteit aan groottes en kleuren van staarten en veren. Verliefdheid is de accumulator van een steeds grotere diversiteit.

Ook in de menselijke partnerkeuze klinkt de "evolutionaire echo" van de seksuele selectie door en is "het lichaam de etalage van de goede genen die je hebt". De kwaliteit van de genen wordt afgelezen aan kenmerken als symmetrie van het gezicht, lichaamslengte, kwaliteit van de huid, en andere ... vul maar in. Maar mannen en vrouwen beoordelen een potentiële partner ook op heel verschillende kenmerken. Voor jonge mannen staan "aantrekkelijkheid" en "seks" bovenaan ("hoe is zij in bed?"), terwijl voor vrouwen emotionele stabiliteit, betrouwbaarheid en ambitie belangrijk zijn. Mannen zijn bovendien als het gaat om kortstondige affaires (zoals onenightstands) veel minder kieskeurig dan vrouwen die vanwege de kans op zwangerschap, uit vrees voor soa's of uit zorg om verlies van marktwaarde ('zij is gemakkelijk in bed te krijgen') hogere eisen aan een seksontmoeting stellen.

Hormoonhuishouding

Nu is voortplanting natuurlijk meestal niet het eerste en vaak zelfs helemaal geen doel bij het nastreven van een seksuele relatie, dus waarom al die moeite? De hersenen, aldus Ravesloot, zijn gebouwd om verliefd te worden en zijn daartoe uitgerust met twee gebieden waarin na copulatie een verhoogde activiteit plaatsvindt: het ventraal tegmentaal gebied (VTA), en de nucleus accumbens (Nacc). Na de paring ontvangt de laatste van het eerste een shot dopamine en dat veroorzaakt een euforische genotstoestand. Deze ervaring wordt opgeslagen in het geheugen en wordt de bron van een hunkeren naar meer. Dit mechanisme, vaak gekaapt door andere bronnen van genot als alcohol, drugs en gokken, is een list van Moeder Natuur: de voortplantingsdrift verpakt als genot.

De hersenen zijn gebouwd om verliefd te worden

Is er eenmaal een match, dan ontstaat de aan dwanggedachten en dwangmatige handelingen verwante toestand die 'verliefdheid' wordt genoemd. De verliefde ondergaat de fysieke symptomen van *arousal* (verhoogde hartslag, verwijde pupillen, verhevigde transpiratie etc.), en wordt psychisch volledig in beslag genomen door de ander die hij of zij idealiseert. Dit gaat vaak ten koste van zijn of haar aandacht voor de omgeving, vrienden, studie of werk. Verliefdheid is, kortom, de testosteron-gedreven fase in het leven waarin volgens Ravesloot grote en ingrijpende beslissingen beter niet genomen kunnen worden. Maar verliefdheid brengt ook de nodige spanning met zich mee. Want niet alleen het testosteron-gehalte stijgt, maar ook dat van het stress-hormoon cortisol, vermoedelijk opgewekt door neo-fobie, de onzekerheid en angst voor het nieuwe dat komen gaat.

Verliefdheid gaat echter ook voorbij. Als ervaringsdeskundige kan Ravesloot bevestigen dat het duidelijkste signaal hiervoor de irritatie is die eigenschappen of gewontes van de ander gaan oproepen. Dan dringt zich onvermijdelijk de vraag op of de lasten van een langdurige relatie opwegen tegen de lusten. Wordt verliefdheid commitment, wordt passie intimiteit, worden verliefden geliefden? Hoewel wij volgens Ravesloot geen slaaf zijn van de stofjes in onze hersenen, heeft Moeder Natuur toch voorzien in de besteding van niet meer op reproductie gerichte relaties in de vorm van het "knuffelhormoon" oxytocine, dat gevoelens van ontspanning en geborgenheid veroorzaakt en vrijkomt in de aanwezigheid van de geliefde partner.

Partnerkeuze

Verliefdheid speelt een belangrijke rol in partnerkeuze maar is geen noodzakelijke of zelfs voldoende voorwaarde voor een betekenisvolle relatie. In vele culturen – waaronder overigens ook tot niet zo heel lang geleden de westerse – werden en worden huwelijken vanwege politieke, financiële of economische belangen door de ouders gearrangeerd, en, zo betoogt Ravesloot, ook verliefdheid gaat eens over en moet plaats maken voor een relatie die op andere gevoelens en verlangens is gebaseerd.

Tijdens de Q&A werd Ravesloot door verschillende vragenstellers uitgedaagd buiten de aan het begin van zijn lezing geslagen piketpaaltjes te treden. Op vragen als "Heeft de verschuiving in man-vrouwverhouding van de afgelopen decennia invloed gehad op de hormoonhuishouding?" of "Hoe staat het met seksualiteit in verhoudingen die niet op voortplanting zijn gericht?", moest hij bekennen dat daar nog weinig onderzoek naar was gedaan en op de vraag of het onderzoek dat hij in zijn lezing presenteerde was verricht in meerdere culturen moest hij bekennen dat de onderzochte populaties 'Kaukasisch' waren. De meeste vragen raakten aan de kern van de seksuele revolutie, de ontkoppeling van seksualiteit en voortplanting, die op haar beurt de weg vrij maakte voor de ontkoppeling van gender-identiteit en biologische sekse. Wat dit betekent vanuit een biologisch-evolutionair perspectief? Het antwoord op deze vraag is ongetwijfeld hetzelfde als de opvolger van Zhou-Enlai, Mao's minister van Buitenlandse Zaken gaf op de vraag wat volgens hem de betekenis van de Franse revolutie van 1789 was: "Too early to tell". Het wordt dus hoog tijd dat er een eind komt aan de door Ravesloot gehelde Nederlandse terughoudendheid in het financieren van onderzoek naar kennelijk te frivol geachte onderwerpen als verliefdheid. Er is nog veel te onderzoeken: leve de liefde! ■

UvA duikt in eigen koloniaal verleden

VOC-zaal in het Bushuis Foto Bob Bronshoff

Dekoloniale Dialogen@Humanities

Bij de Faculteit der Geesteswetenschappen ging onlangs het publieksprogramma 'Dekoloniale Dialogen@Humanities' van start. De zogenoemde VOC-zaal van het Bushuis toont een historische reconstructie van het VOC-verleden die in de jaren negentig is bedacht en gemaakt. De afgelopen jaren groeide onder medewerkers en studenten het ongemak over de manier waarop het koloniale verleden van Nederland en Amsterdam op deze plek wordt ge(re)presenteerd. De faculteit besloot daarom in 2022 tijdelijk de zaal te sluiten, die tot dan gebruikt werd voor vergaderingen en diploma-uitreikingen. In 2023 zullen in de zaal hierover lezingen, performances, podcast-opnames en kleine tentoonstellingen worden georganiseerd. Zo wil dit project op een open en inspirerende manier samen met onderzoekers en studenten, partnerinstellingen en geïnteresseerden bedenken wat de toekomst van de VOC-zaal moet zijn en hoe om te gaan met het koloniale verleden van het gebouw.

VAN DE REDACTIE

✦ Agnes Schreiner

Als het redactiewerk gaat lijken op het componeren van een muziekstuk of het inrichten van een tentoonstelling dan krijgt het iets enerverends, zelfs wel euforisch. Zeker als er krachtige melodiën ontstaan of een prachtig rijm tussen de verschillende tentoongestelde werken. De ingebrachte teksten in dit nummer zijn – in hoofdzaak zonder het van elkaar te weten – met elkaar zoiets verrassends aangegaan. Er is een mooie melodiënlijn over de korte toekomst voor ons senioren ontstaan, die loopt van 'Kerstlunchspeech' via 'Stof tot nadenken' tot "Verliefd, verloofd, verloren". Bovendien is er een brommende grondtoon die gaat over het op de kaart zetten van de UvA, haar gebouwen en haar bestuurders. Deze basso continuo klinkt door in 'Het Gevelproject', in 'Vergaderaars getekend' en in 'IJdelheid' (met vraagteken). Een roerend rijm van stapelen dat opduikt tussen 'Een prettig gesprek' en '1966, toen het allemaal begon', wordt gecompleteerd door 'Beelden uit de UvA-Spaarnestad Photo Collectie'. Mooier kan het niet. ■

ACTIVITEITENAGENDA

excursie naar het Joods Cultureel Kwartier (Museum en Synagoge) met vooraf een voordracht door

Emile Schrijver, directeur JCK en bijzonder hoogleraar Geschiedenis van het joodse boek

lezing

concert UvA-orkest J. Pzn. Sweelinck;

lezing/excursie Artisbibliotheek en het Groot Museum;

voordracht Rector Magnificus Peter-Paul Verbeek.

HOOFDREDACTEUR a.i.:

Agnes Schreiner

Eindredacteur:

Madzy Koudstaal

Redactieleden:

Menno Polak, Henriëtte Ritter, Jan Simons

Fotografie:

Madzy Koudstaal, tenzij anders vermeld

ONTWERP & LAY-OUT:

Liek van den Braak, Lont - Grafisch werk

Vragen of opmerkingen?

Stuur een e-mail naar:

uva.uitdienstbode@gmail.com